

Etnicitats i sociabilitats: claus per comprendre els mons contemporanis a partir de l'enfocament etnogràfic d'un lloc (els Orriols, València)

Discurs de recepció d'Albert Moncusí Ferré
com a membre numerari de la Secció de Filosofia
i Ciències Socials, llegit el dia 16 de febrer de 2023

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ DE FILOSOFIA
I CIÈNCIES SOCIALS

Etnicitats i sociabilitats:
claus per comprendre els mons
contemporanis a partir
de l'enfocament etnogràfic
d'un lloc (els Orriols, València)

Etnicitats i sociabilitats: claus per comprendre els mons contemporanis a partir de l'enfocament etnogràfic d'un lloc (els Orriols, València)

Discurs de recepció d'Albert Moncusí Ferré
com a membre numerari de la Secció de Filosofia
i Ciències Socials, llegit el dia 16 de febrer de 2023

Barcelona, 2023

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ DE FILOSOFIA
I CIÈNCIES SOCIALS

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Moncusí Ferré, Albert, 1972- autor

Etnicitats i sociabilitats : claus per comprendre els mons contemporanis a partir de l'enfocament etnogràfic d'un lloc (els Orriols, València). — Primera edició

Bibliografia

ISBN 9788499657004

I. Cucó, Josepa, 1950- escriptor de contingut textual suplementari

II. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials. III. Títol

1. Antropologia urbana — País Valencià — València 2. Etnicitat — País Valencià — València

3. Orriols (València, País Valencià) — Vida social i costums — S. XXI

572(1-21)(460.313.2)

316.356.4(460.313.2)

39(460.313.2)20"

© Albert Moncusí Ferré i Josepa Cucó Giner, pels seus textos

© 2023, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: febrer del 2023

Text revisat lingüísticament per la Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC

Compost per la Unitat de Producció del Servei Editorial de l'IEC

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-700-4

Dipòsit Legal: B 2634-2023

DOI: 10.2436/10.3000.07.1

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de Creative Commons. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

Fa més de cent anys, els primers treballs d'antropologia social i cultural pretenien aprofundir en el coneixement de la humanitat, en termes universals, a partir de l'estudi positivista de grups particulars i s'esmerçaven a comprendre la pròpia contemporaneïtat a través de la lent d'una alteritat exòtica. Potser l'exemple més explícit d'aquest intent el constituï, ben entrat el segle xx, la preocupació de Margaret Mead (1985 [1939]) per conèixer si l'adolescència era igual de problemàtica a Samoa que als Estats Units. Mentrestant, a les terres de parla catalana, trobem rastres precedents de la disciplina en l'obra de folkloristes que es preocupaven pel passat remot de pobles particulars que d'alguna manera constituïen el seu propi *nosaltres*.¹

Avui l'antropologia ha canviat molt, però podem reconèixer-hi alguna cosa dels seus orígens. Dues qüestions hi eren presents i són nuclears avui per comprendre la nostra contemporaneïtat. La primera són les etnicitats. La intenció holística dels primers estudis antropològics donava poc peu a especialitzacions, però l'etnicitat estava present d'alguna manera en la particularitat cultural que representaven les comunitats no occidentals que en constituïen l'objecte per excel·lència. El folklore català, per la seua banda, aplicava el qualificatiu *ètnic* a les essències del *nosaltres* de qui feia les recerques. De ben principi, doncs, podem reconèixer una preocupació per qüestions identitàries o, si més no, la seua influència. Amb tot, per trobar l'etnicitat com a camp d'estudi antropològic, hem de recórrer als treballs etnogràfics de l'escola de Chicago que, els anys vint del segle passat,

1. Per explorar aquests inicis vegeu Prat (1980) i Calvo Calvo (1997) per al cas de Catalunya, Ramis Puig-Gros (2002) per a les Illes Balears i Cucó Giner (2019) per al País Valencià.

exploraven les relacions i les representacions socials d'immigrants d'origen europeu i de persones afroamericanes a la ciutat, i el context de les seues relacions socials. Sabem, també, que l'antropologia dels grups ètnics pròpiament dita començà amb l'escola de Manchester. Des d'aleshores s'ha anat consolidant l'etnicitat com a camp d'estudi, amb un debat entre els corrents instrumentalistes, primordialistes i constructivistes que glossen els manuals de la temàtica.² La qüestió ha sigut aclarir fins a quin punt les afiliacions i lleialtats ètniques responen a interessos i a posicions circumstancials en un context en què són útils a determinats actors, si constitueixen representacions culturals d'algun substrat psicobiològic profund o si responen a situacions d'interacció que fan o no significatives les categoritzacions i les identifications ètniques.

La darrera formulació correspon a plantejaments constructivistes que presenten l'etnicitat en termes de «categories pràctiques, esquemes cognitius, marcs discursius, rutines organitzatives, formes institucionals, projectes polítics i esdeveniments contingents» (Brubaker, 2002, p. 167). Són una realitat plural que es construeix socialment i culturalment i que s'aplica en les relacions socials. Aquesta proposta és la que millor afronta la naturalesa dinàmica i canviant de la realitat social i, al mateix temps, possibilita prestar atenció a formulacions reificadores d'ancestralitat per part de subjectes socials i als estereotips, les expectatives i les reaccions emocionals que les acompanyen (Brubaker, 2002). Al capdavant, doncs, l'etnicitat consisteix en el procés de construcció i reproducció de categories col·lectives que responen a certa noció d'ascendència biològica i a determinats trets culturals. Un procés que passa per la categorització i la identificació (adscriure els altres a les categories i reconèixer-s'hi un mateix) (Jenkins, 1996).

La segona qüestió que cal considerar són les sociabilitats que, d'acord amb Cucó Giner (2004), podem definir com una esfera específica de relació entre subjectes i a la vegada com el conjunt de relacions continuades que constitueixen contextos quotidians de negociació. No van ser objecte de recerca dels primers treballs antropològics, però estaven presents d'alguna manera en la voluntat d'observar l'entramat relacional i organitzatiu dels contextos comunitaris en què es van centrar. El concepte es va anar desenvolupant en els treballs de la disciplina sobretot a partir dels anys vuitanta del segle xx. Les sociabilitats, concebudes de manera culturalment particular en diferents contextos, fonamenten diferenciacions i distincions socials, doten d'especificitat la trama organitzativa d'una societat i tenen una dimensió política, una de cultural i una d'econòmica. A més, són objecte d'institucionalització i estan presents en rituals col·lectius que les posen de manifest. Constitueixen, doncs, associacions d'inclusió i d'exclusió que poden ser automàtiques. És un assumpte prou relacionat amb l'etnicitat, ja que els aspectes

2. Vegeu, per exemple, Eriksen (1993), Pujadas Muñoz (1995) o Jenkins (1996).

característics d'un *nosaltres* i els límits amb l'alteritat se sostenen sobre relacions intersubjectives,³ fins i tot quan aquests límits han sigut objecte de reïficació.⁴

A través de les sociabilitats es poden establir i reconèixer vincles que guanyen intensitat i centralitat i que es van consolidant a mesura que es despleguen relacions en la pràctica (Díaz de Rada, 2019). Són lligams que suposen pràctiques de reciprocitat i de cura i formes de poder. Associacions, moviments socials, grups informals o de parents es conformen i són experimentats a través de relacions entre subjectes que estan en posició de desigualtat segons eixos de gènere, generació, orientació sexual, classe o etnicitat que es creuen interseccionalment (Rodó Zárata, 2021). Per aquesta combinació de cohesió i desigualtats podem parlar de les sociabilitats com el ciment que es troba en la base de qualsevol societat. Les etnicitats contribueixen específicament a delimitar de manera simbòlica el camp de relació dels subjectes, resignificant categories, atorgant valor a relacions i a objectes i trobant nous llenguatges i espais d'expressió. De manera que tenen una relació directa amb les sociabilitats.

L'etnografia és una ferramenta bàsica per aprehendre les etnicitats i les sociabilitats com a components clau dels mons contemporanis, més enllà de la seua definició com a mètode, en el model clàssic d'antropologia⁵ que es va veure qüestionat els anys vuitanta del segle passat, quan l'antropologia va començar a ser concebuda decididament com un acte d'immersió en un context de significats i, per tant, com una experiència (Geertz, 1996 [1983]). Amb el particular impuls de l'etnografia feminista,⁶ van anar guanyant terreny treballs que definien una etnografia que mirava de documentar sistemàticament els processos econòmics, les formes de subsistència canviants, les identitats, les espiritualitats i les experiències

3. El reconeixement d'aquest fet és un dels principals aprenentatges que ha aportat l'antropologia en el camp específic de les etnicitats, en especial amb el reconegut treball de Barth (1976).

4. Hom pot abandonar un club o una associació, però resulta summament difícil deixar el que es considera un grup ètnic. Per exemple, si considerem la nació, d'acord amb Eriksen (1993), com una forma moderna d'etnicitat, el cas de l'independentisme català mostra com és difícilment acceptada una identificació catalana independent per part de qui és incapaç d'acceptar que un subjecte pugui deixar de ser espanyol (Moncusí, 2019). És una reïficació que sovint es materialitza en un llenguatge metafòric que apel·la al parentiu i, en general, a la biologia (Comas d'Argemir, 2016).

5. Lischetti (1994) n'exposa els trets a partir d'un text inèdit de Menéndez (1968). En primer lloc, se centrava en comunitats exòtiques que eren ignorades per altres disciplines, amb una pretensió positivista. Segonament, l'etnografia clàssica perseguia una neutralitat valorativa des de cert relativisme cultural. En tercer lloc, aspirava a conèixer aquelles comunitats mitjançant una descripció qualitativa i una participació directa en el seu si per part de qui investigava, de manera que en construïa una representació holística, autònoma, aïllada, autosuficient i homogènia. A la fi, es tractava d'oferir-ne un retrat permanentment present i, per tant, ahistòric. L'èmfasi en la descripció suposà que l'antropologia es constituïa com una ciència idiogràfica enfront d'altres com la història, la sociologia o la ciència política, que adoptaren plantejaments més nomotètics (Wallerstein, 1996).

6. Com ha explicat Tarducci (2015), un punt clau de referència seria l'obra de Behar i Gordon (ed., 1995).

de pèrdua de poder o la seua disputa i que es comprometia en el detall i en el rigor analític (Moore, 1999). Va quedar clar que les relacions socials de qui investiga són fonamentals en la construcció del camp. De fet, la recerca etnogràfica exigeix una reflexivitat que pot arribar a comportar la col·laboració de qui és investigat en la recerca, com passa amb l'etnografia col·laborativa. L'etnografia pot, així, penetrar en les sociabilitats i també donar un particular paper a les relacions socials. Però, a més, les noves tecnologies han suposat un esforç per endinsar-se en nous terrenys i mitjans de les etnicitats i de les sociabilitats a través de l'etnografia digital o ciberetnografia, que utilitza ferramentes digitals i tecnologia vernacular per als subjectes amb qui compartim experiència al camp (Hsu, 2014).

L'etnografia com a mètode persegueix una constant relacional que involucra de manera continuada el subjecte investigador en un context d'estudi. Ara bé, les condicions espaciotemporals de recerca i les exigències acadèmiques o professionals de vegades comporten una experiència etnogràfica episòdica o aproximativa. Aleshores s'aplica una mirada a través de les ferramentes i de la posició pròpies de l'etnografia, encara que no siga amb una immersió perllongada i constant en el context d'estudi. Per exemple, es pot fer recerca etnogràfica residint en un barri o poble o fer-la participant periòdicament o fins i tot ocasionalment del seu context, però sense residir-hi. El que es fa en tots dos casos és enfocar la realitat amb una disposició i una mirada que suposa participar amb certa intensitat en contextos de relacions amb les persones. He inclòs al títol d'aquest discurs l'expressió «enfocament etnogràfic» perquè m'interessa subratllar la naturalesa d'aquesta aproximació a la realitat social que és pròpia de l'etnografia i la del coneixement que produeix. I, si parlem de sociabilitats i d'etnicitats, pot ser molt útil per aprehendre-les en les pràctiques i a través dels discursos que s'hi desenvolupen. A més, si ambdues són eixos centrals de la comprensió dels mons contemporanis és perquè permeten explorar-ne de manera rica i densa dinàmiques constitutives, sobretot quan s'estudien a través de l'enfocament etnogràfic.

Però, a què ens referim amb «mons contemporanis»? Segons diverses autores i autors,⁷ allò que és contemporani està conformat per maneres de vida i d'organització, relacions socials i concepcions culturals originades o desenvolupades més enllà de l'aurora del capitalisme, de l'estat nació burgès, del desenvolupament progressiu de mitjans de comunicació i transport, de la ciència i del pensament occidental com a fonament explicatiu de l'univers i de la idea d'un progrés il·limitat en mans de la humanitat.

En el context d'aquesta contemporaneïtat, els éssers humans mantenim i reproduïm velles i noves pràctiques amb una pluralitat que fa que, d'acord amb Augé (2006), parlem de diferents mons; és a dir, de formes diverses d'ordenar i de

7. Vegeu Moore (1999), Eriksen (2004) o Rabinow (2008).

conèixer la realitat, de produir i reproduir pràctiques i concepcions en contextos locals que mantenen contacte a través de persones, objectes o infraestructures que evoquen significats. L'antropologia social i cultural molt probablement contribuirà a la comprensió dels diversos mons escodrinyant, amb una mirada etnogràfica, les dinàmiques de construcció d'etnicitats i l'establiment, la consolidació i la transformació de sociabilitats que ofereixen un suport social i cultural bàsic a aquests mons. Es tracta de comprendre les dinàmiques que ens fan tenir la sensació de ser a mons el caràcter propi dels quals compartim entre nosaltres i amb altres. Us propose reflexionar sobre aquesta comprensió a través d'alguns resultats del treball etnogràfic que he estat desenvolupant al barri valencià dels Orriols.⁸ Primer presentaré succintament el barri per parlar, després, de les etnicitats i les sociabilitats fora de línia en la seua construcció com a lloc. Un tercer apartat el destinaré a tractar breument les connexions transnacionals i les noves tecnologies. Tot plegat serà tenint en compte les possibilitats de l'enfocament etnogràfic.

1. ELS ORRIOLS: UN BARRI COM A CONTEXT

Els Orriols és un antic poble incorporat a València al segle XIX, que es troba entre les zones que van créixer en plena expansió urbanística desenvolupista per acollir persones immigrades de diversos llocs d'Espanya. Des de principi del segle XXI, s'ha consolidat com el barri de la ciutat amb més proporció de població d'origen estranger (un 34,4% en 2021). El seu perfil és ètnicament molt divers. Hi ha, sobretot, descendents de persones nascudes a l'antic poble, migrants de diversos llocs d'Espanya que s'instal·laren al barri entre els anys seixanta i els setanta, població gitana que també hi era en aquells temps i població nascuda a l'estranger, sobretot a l'Amèrica Llatina (d'on prové el 56% de la població nascuda a l'estranger) i en especial a l'Equador i a Colòmbia. La renda mitjana per persona era de 8.949€ en 2019 (al conjunt de la ciutat era de 13.643€) i una part del barri està considerada oficialment com a zona vulnerable. Sis de les seues catorze seccions censals tenen entre el 40 i el 52,7% de població nascuda a l'estranger i són les sis amb la renda més baixa per persona (entre 6.185 i 7.588€). Es troben ubicades en aquella zona vulnerable i formen part d'una àrea del barri coneguda popularment com «Barona», en al·lusió al cognom del promotor de finques destinades a allotjar població obrera vinguda a la ciutat des d'altres indrets de l'Estat. Els carrers de Barona són estrets i hi ha antics locals comercials tancats i habitatges xicotets, sense ascensor, alguns amb aluminosi, una part dels quals han sigut ocupats després que quedessen buits per impagament de deutes. A la resta del barri hi ha habitatges de més

8. Vegeu, entre altres treballs, Moncusí Ferré (2009, 2017 i 2020).

qualitat, amb una renda per habitant major. A més, Barona està associat en la memòria del barri, i de la ciutat en conjunt, amb les drogues i les bandes de joves que protagonitzaven actes de xicoteta delinqüència.

El barri compta amb alguns carrers en què es troben verduleries, pastisseries, carnisseries halal, perruqueries, tendes de comestibles i alguns bars i restaurants que aporten un cert caràcter comercial. Hi ha un teixit associatiu ric que inclou des d'associacions i plataformes veïnals fins a entitats de diverses confessions religioses, passant per confraries, falles i ONG de suport a població immigrada de l'estranger. A més, hi ha una església evangèlica, dues esglésies catòliques, un temple sikh i un centre islàmic amb oratori.

En els darrers vuit anys, els Orriols ha sigut objecte d'intervencions d'urbanisme participatiu, s'hi han desenvolupat investigacions socials i, darrerament, ha sigut focus d'atenció municipal al voltant d'una preocupació veïnal per l'habitatge i per la seguretat ciutadana. El barri configura un context marcat per processos de transformació urbana, participació social i inserció de població immigrada que en fan terreny d'especial interès per a la comprensió del paper de les etnicitats i de les sociabilitats en la constitució i el desenvolupament dels mons contemporanis. Propose veure-ho amb un apartat centrat en l'espai físic i un altre orientat a les connexions transnacionals i a l'entorn digital.

2. ETNICITATS I SOCIABILITATS GLOCALITZADES FORA DE LÍNIA

Idees, objectes, persones i finances circulen entrelaçant globalment els mons de subjectes separats físicament per milers de quilòmetres de manera que es poden sentir, malgrat aquesta separació, com si estiguessen en un veïnat compartit (Appadurai, ed., 2001). Les manifestacions d'aquests fluxos poden prendre en cada context local una forma particular en el que Robertson (2000) va denominar *glocalització*. L'aproximació etnogràfica a contextos locals com els Orriols permet comprendre aquest creuament de fluxos a diferents escales que es condensen de manera particular en les etnicitats, amb les sociabilitats com a canal fonamental. Els contactes i intercanvis formals o informals entre persones en diferents posicions són bàsics perquè les persones actuen sobre el seu món i, de retruc, sobre altres. Una actuació que passa per interpretar, d'una manera que s'imagina definitiva sense mai ser-ho, què comparteixen entre elles i què els resulta aliè.

Aquesta imaginació de mons compartits i aliens té un component ètnic que es fa evident quan s'apela a la naturalesa ancestral de la vinculació a una categoria i de la presència en un lloc i quan s'atribueix la condició d'alteritat a qui es reconeix un caràcter ancestral diferent. És un món amb una delimitació simbòlica que es va construir a través de les sociabilitats. En les interaccions quotidianes, dutes a ter-

me des de posicions marcades per l'etnicitat però també per la classe, el gènere o la generació, es va construir una certa noció de veïnat, se'n delimita l'abast i s'obre o es tanca la porta a la incorporació de nous membres. D'aquesta manera, les etnicitats contribueixen a fer d'un context local com els Orriols el que Augé (1993) denominà un *lloc antropològic* i que podem sintetitzar amb la idea que s'associa un marc territorial amb una identificació col·lectiva, amb tot el que comporta. És, també, com es concreta el paper de les etnicitats com a llaç entre cultura i integració del conjunt d'una societat (Agier, 2000).

Les etnicitats han tingut alguna influència en les intervencions socials, les iniciatives i l'atenció mediàtica i institucional sobre el barri. De fet, el caracteritzen en relació amb el conjunt de la ciutat i contribueixen a donar significat a la vida quotidiana en aquest territori específic. Les categories de caràcter etnonacional (equatorià, colombià, paquistanès, marroquí, espanyol...), les més genèriques (llatinoamericà, immigrant, estranger...) i de vegades despectives (moro, *sudaca*...) o les categories no vinculades a marcs nacionals (gitano, de Barona, d'Orriols...) configuren conjunts no necessàriament excloents i no són permanentment significatives. Són categories que afloren en situacions en què el contacte interètnic real o imaginat esdevé important per motivar les pròpies pràctiques dels subjectes, interpretar les dels altres, valorar la vida al barri i, en general, explicar la seua realitat més propera amb traces definides. Amb la significació de categories i identificacions ètniques particulars es dona el que es coneix com a *etnificació*. Això de vegades comporta construir imatges de sociabilitats segregades o fins i tot practicar aquest tipus de segregació, la qual cosa pot reforçar l'etnificació mateixa.

De quines pràctiques i de quines interpretacions i valoracions parlem? De manera sintètica, i sense intenció d'exhaustivitat, parlem de pràctiques com dur els infants a escola, usar els espais públics, organitzar i celebrar festes, obrir un centre associatiu i desenvolupar activitats per a la millora de la vida al barri o per recuperar-ne la memòria i també comprar i vendre productes. En el fet de dur o no els infants a cert centre educatiu hi pot pesar el desig que compartisquen centre, o no, amb cert perfil d'estudiantat. Als col·legis públics dels Orriols hi ha molt alumnat d'origen estranger, mentre que als centres concertats n'hi ha molt poc. Aquesta distribució no és excepcional en la ciutat⁹ i respon, entre altres coses, a la selecció de centre educatiu per part de progenitors que creuen que l'educació dels seus infants es veurà afectada negativament per la concentració d'estudiantat estranger o que simplement volen evitar-hi el contacte per part dels seus infants. En

9. El treball dirigit per Torres Pérez (dir., 2018) mostra aquesta distribució arreu de València. Aquesta i altres qüestions sobre immigració i educació són tractades de manera més àmplia a García Castaño i Carrasco Pons (ed., 2011).

altres casos és un fet que no és significatiu o ho és perquè valora positivament el que es pot aprendre en el contacte amb criatures de diversos orígens.

Igualment, en algunes cantonades i en punts d'alguns parcs, en determinats moments, es dona una concentració de persones d'origen estranger. Com s'ha vist en altres casos,¹⁰ són concentracions temporals en un context en què el més freqüent és el contacte interètnic mínim que forma part de la urbanitat que habitualment caracteritza la vida social de qualsevol ciutat.¹¹ Als Orriols, situacions de violència que s'han produït recentment en una cruïlla ubicada en la zona d'habitatge més barat, definida com a vulnerable, han sigut associades amb joves d'origen estranger. Aquest és el perfil de part de les persones que protagonitzen agressions, robatoris i intimidacions relacionades amb la compravenda de droga, però també hi ha involucrades altres persones que es poden considerar autòctones i que passen més desapercebudes. L'associació amb jovent estranger té un notable ressò en un context en què l'extrema dreta ha usat insistentment la categoria *mena* com a exemple dels prejudicis que ocasiona la immigració i com a argument per reclamar que s'endurís la política d'immigració. I aquest és un marc que als Orriols s'ha manifestat de manera particular en els darrers temps. En 2014 el barri va ser escenari d'un repartiment d'aliments exclusivament per a «espanyols» per part d'un partit d'extrema dreta i, en 2019, una associació d'aquesta orientació va obrir un local al barri. La diversitat ètnica i la presència de persones «immigrants» feien oportuna la iniciativa per qui reclamava, entre altres coses, la necessitat de refermar els límits ètnics de l'espanyolitat. En contraposició a aquests moviments, hi ha un important activisme pel reconeixement de les minories ètniques al barri i per la interculturalitat que ha anat comptant amb programes públics que anaven en la mateixa línia.

Els espais públics són també un escenari privilegiat de rituals que escenifiquen una certa noció de comunitat. Parlem, especialment, de les festes de San Jerónimo, de l'Aïdu l-adhà (festa del Corder), de les Falles i de les Jornades Interculturals. En tots els casos, menys els dos darrers, es manifesta públicament una experiència comunitària en què participa de manera gairebé exclusiva un sector ètnic. Així, els clavaris que organitzen les processons i actes del patró del barri són persones d'origen espanyol i en l'Aïdu l-adhà, per contra, és estrany trobar-hi aquest perfil poblacional. En les Falles s'hi observa més participació de persones de diversos orígens i les Jornades Interculturals es caracteritzen per intentar mostrar la diversitat ètnica present al barri amb demostracions que apellen a col·lectius nacionals concrets. Aquest darrer tipus de manifestació permet construir la

10. Torres Pérez (dir., 2011) sintetitza en un dels capítols del seu llibre diversos treballs en aquesta línia.

11. És allò que Simmel (1986 [1908]) denominà *indiferència cortesa* i Gofman (1981 [1959]), *inatenció cívica*.

imatge d'un barri «intercultural» que té ressò al conjunt de la ciutat. Representen un esforç per construir una mena de llaç veïnal que travesse les diferències ètniques, tot i que es fa amb el ressò de referents ètnics concrets i amb el risc de reïficar-los d'alguna manera.

L'apel·lació a la diversitat ètnica present al barri es projecta també quan es tracta de reclamar la millora de les condicions de vida. Manifestacions, assemblees i reunions amb representants polítics són protagonitzades per persones de diferents orígens, amb un important impuls d'associacions nascudes per donar suport a les persones d'origen estranger o nascudes precisament per aprofundir en el que s'entén per convivència intercultural a través, entre altres coses, de les jornades abans esmentades. Tot i això, algun col·lectiu sembla quedar-ne més al marge. És el cas de les persones originàries del Pakistan, l'Índia o la Xina. Això sí, el lideratge en contextos associatius —formes de sociabilitat— potencia el protagonisme de persones d'orígens ètnics diversos.

Quant al comerç i els negocis, la fascinació per la diferència pot ser motor d'iniciatives empresarials que comercialitzen l'etnicitat i l'alteritat i constitueixen una forma d'articular fluxos globals i pràctiques locals (Hall, 2010). Així, l'etnicitat pot constituir una mercaderia produïda i distribuïda sobre la base de l'ancestralitat, l'autenticitat i l'emoció (Comaroff i Comaroff, 2011). Quelcom especialment central en un context en què el consum esdevé una via important per bastir la pròpia identitat (Boltanski i Chiapello, 2002). Si, segons Geertz (1973), la revolució integradora resultat de la creació d'estats postcoloniais modernitzava llaços ètnics primordials en forma d'estructures estatals, podem dir ara que el mercat permet institucionalitzar i modernitzar novament aquest tipus de llaços arreu del món. La reïficació cultural que sol associar-se a l'etnicitat en reforça el potencial de mercantilització i alimenta l'esfera dels jaciments d'autenticitat (patrimoni, art, locals i experiències d'oci...) que basen una economia de béns intangibles (Boltanski i Chiapello, 2002). D'aquesta manera, el futur de les etnicitats és indisociable de les opcions que ofereix el mercat.

Les arts populars (teixits, talles de fusta, cistells...) formen part d'expressions culturals tradicionals susceptibles de ser reconegudes per l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual. La seua materialitat ofereix un suport estable, visible i directe a les categories d'identificació col·lectiva que s'ofereix a consumidors que cerquen alteritat (Martínez Mauri *et al.*, 2017). Vendre mercaderies d'aquest tipus, i d'altres com aliments o ferramentes, evoca categories ètniques davant de qui recerca exotisme o qui busca productes que evoquen el seu propi origen i ofereix també una certa expectativa de negoci, sobre la base de contactes i de canals particulars (Arjona, 2006). Així, hi ha comerciants a qui podem qualificar d'emprenedors ètnics perquè posen en marxa establiments dirigits a un perfil de client per al qual és significativa l'associació dels productes amb un origen ètnic i que,

per tant, sustenten la seua distribució comercial sobre la diferència ètnica com a valor. De retruc, a més, permeten construir espais de sociabilitat en els locals comercials. A través de la venda i del consum, siga en comerços o també en experiències turístiques, l'etnicitat es tradueix en l'experiència d'un *nosaltres* tradicional o d'un *ells* exòtic que pot anar carregat d'emotivitat (i especialment nostàlgia) i que mostra el paper de significació del consum (Raulin, 2000). Aleshores el món sencer esdevé interlocutor d'emprenedors ètnics, amb mitjans i elements globals que acaben fent de mitjancers entre l'escala local i la global (Agier, 2000).

Els Orriols ofereix un terreny comercial en aquest sentit per la seua presència de població de diversos orígens i per la disposició de locals a bon preu. Hi ha carnisseries halal, verduleries, perruqueries i supermercats que ofereixen productes dirigits a població d'origen estranger o a qui busque consumir-los com a mostra d'alteritat o d'exotisme. D'aquesta manera, en el mercat es mostren les etnicitats. A més, darrerament s'ha posat en marxa una iniciativa per promoure visites guiades al barri que, sota el nom de Diversitours, conviden a conèixer la història i la memòria del barri glossant la diversitat ètnica present i passada. Els guies són majoritàriament persones d'origen estranger. Les visites van dirigides ara mateix a donar a conèixer el barri a persones d'universitats populars o centres de secundària de la ciutat, però obren la porta a la generació d'un producte obert a visitants turístics en què l'etnicitat tindria el seu lloc.¹²

Les decisions i les pràctiques que acabem d'esmentar es comparteixen en la interacció quotidiana en relacions de sociabilitat que van construint diferents mons socials al mateix barri, segons l'origen ètnic dels qui es relacionen. No obstant això, no són mons hermètics i es donen escenaris compartits o, si més no, amb referents ètnics superposats. En definitiva, al barri dels Orriols es construeixen etnicitats en termes glocals, en la mesura en què el creuen fluxos globals que es concreten de manera particular en un context local on hi ha cert moviment urbà i associatiu i una memòria i una història específiques. Les sociabilitats resulten fonamentals en la comprensió d'aquesta concreció. Enfocar-les etnogràficament resulta la millor manera de copsar els processos de construcció d'etnicitats i el seu paper. De fet, aquest enfocament passa de ple per la participació de qui practica l'etnografia en les sociabilitats. Es tracta de compartir amb persones del barri interaccions, experiències, records, silencis, presències, absències i compromisos, i de fer-ho amb un cert reconeixement del subjecte etnogràfic de l'investigador. Si les sociabilitats insereixen els subjectes en un món d'intercanvis i compromisos compartits, l'enfo-

12. El projecte s'ha desenvolupat també a Bilbao i a diverses ciutats europees sota el paraigua d'una iniciativa més àmplia denominada Migrantour, que persegueix la sensibilització social de les persones de les ciutats i també de qui les visiten amb relació a les diversitats culturals i les migracions. Vegeu <http://www.migrantour.org/>.

cament etnogràfic comporta entrar en aquestes sociabilitats en la mesura del possible. Així, l'antropologia pot participar, des de l'etnografia, d'una «tasca de reconeixement del present, en tota la seua potencialitat» (Franquesa, 2017). I, quan no intervé mitjançant una acció directa amb els subjectes, mitjançant manifestacions públiques o projectes d'intervenció, pot fer-ho amb formes de diàleg particular amb els «interlocutors etnogràfics» (Kobelinsky, 2017). Amb això, la disposició a qüestionar allò donat per descomptat, pròpia de la perspectiva científica, pot convertir-se en una forma de comprometre's amb els subjectes en la tasca d'explorar potencialitats del present per al futur. Justament un enfocament etnogràfic compromès amb els subjectes i també atent al paper de les polítiques públiques i de les desigualtats socioeconòmiques permet evitar interpretar les categories ètniques en elles mateixes com a causa única.

3. CONNEXIONS TRANSNACIONALS I HORITZONS EN LÍNIA

Els mons contemporanis es troben entrelligats per les trajectòries dels subjectes, que poden ser transnacionals. Les persones que emprenen negocis ètnics són exponent de relacions transnacionals que connecten els Orriols amb localitats que estan a milers de quilòmetres a través de la circulació de mercaderies, finançament o mà d'obra. Però, a més, les persones que migren mantenen contactes amb les que es queden allà d'on procedeixen o que es troben en terres de pas. Totes tenen objectes o fotografies que representen l'absència i també les obligacions de reciprocitat, de rituals i de cura que comporta una relació mantinguda en la distància (Baldassar, 2008). Es mantenen identitats ètniques en la distància que constitueixen diàspores amb implicació política i relació a través de remeses econòmiques i socials de manera que es configuren camps de relació que vinculen territoris allunyats entre ells però propers per connexions transnacionals.¹³ És una dinàmica que es pot veure potenciada per Internet com a marc que configura espais d'experiència que combinen entorns en línia i fora de línia (Hine, 2004) i que ha intensificat la difusió global d'imatges i narratives (Agier, 2000).

En relació amb les etnicitats, Internet ha permès la creació de veïnats virtuals i, més extensament, de diàspores que experimenten un nacionalisme de llarga distància. Per definició, l'afiliació ètnica s'hi expressa de manera més intensa i fins i tot lliure. S'observa de nou una activació de lleialtats a través dels mitjans, d'una manera similar a com va passar amb la impremta (Aydar, 2018). Es manté un lligam en línia amb membres genèrics d'un mateix col·lectiu a través de les notícies i

13. Vegeu els treballs que arregen Glick-Schiller, Basch i Blanc-Szanton (ed., 1992) en una de les primeres obres sobre el transnacionalisme.

els símbols que es visiten recurrentment en la xarxa. Però, a més, les noves tecnologies faciliten la implicació en una comunicació amb les persones concretes del propi grup familiar encaminada a la cura transnacional, en particular, amb major implicació d'homes que en el passat en el que constitueix una copresència virtual que requereix disposició de tecnologies, capacitat d'usar-les (diferent segons edats), temps i certa organització (Baldassar, 2008). A més, emprendre negocis ètnics és possible també en un context com Internet, procliu a una connectivitat que facilita la mobilitat i la flexibilitat, que són centrals per al capitalisme (Boltanski i Chiapello, 2002).

En general, acostar-se al ciberespai és fonamental per comprendre tots els processos en els quals pren sentit el món dels subjectes, fins i tot si aparentment estan ancorats en un lloc (Fresno, 2011). Per als Orriols he fet només una petita incursió a la xarxa, per explorar algunes pàgines web i de Facebook i comptes de Twitter. M'han cridat especialment l'atenció els que s'enquadren al gènere «no eres de... si no». Són comptes que neixen amb la voluntat de vincular un lloc amb la memòria compartida de persones que el senten seu. Els Orriols disposa d'un compte allusiu a Barona que després canvia de nom a Orriols. Combina comentaris i imatges del passat (sobretot dels anys seixanta i vuitanta del segle xx) amb algun esment d'esdeveniments del present. Tot això amb l'afegit de publicitat d'empreses o serveis del barri o de fora del barri, o missatges sobre mascotes o objectes perduts. Per al que ens ocupa, diré que no deixa de ser una manifestació d'ètnicitat al voltant de la memòria. No s'explicita el caràcter ancestral de qui «és d'Orriols» (o de «Barona»), però hi són absents les experiències o plantejaments de persones originàries de l'estranger, si no és amb algun comentari que vincula la seua presència a problemes de seguretat i manca de neteja o relacionat amb la difusió d'iniciatives que promouen la interculturalitat. La població gitana hi apareix esmentada en relació amb una violència que protagonitzaven també persones païes com, de fet, glossa la mateixa pàgina.

En aquests llocs en línia es pot seguir el fil de sociabilitats que es presenten mediatitzades pel contingut que els és propi, vinculat a la memòria i a la valoració o presentació d'esdeveniments. Manca fer-ne una anàlisi detallada i seguir més discursos i llocs en la xarxa, però és possible observar-hi ressons de dinàmiques fora de línia i la interpretació de categories ètniques específiques o genèriques. Perquè *immigrant* o *estranger* acaben tenint un determinat significat en el context físic del barri i en la xarxa, i contribueixen a delimitar ètnicament la identitat de barri.

L'enfocament etnogràfic es pot enriquir amb l'orientació digital episòdica que he aplicat puntualment, com a complement d'una etnografia fora de línia, amb l'ús de Facebook per relacionar-se amb persones amb qui es té contacte real o per mantenir-se al dia sobre les seues vides i posicions (Dalsgaard, 2016). Al capda-

vall, si l'etnografia comporta flexibilitat, això es veu accentuat quan es tracta de treballar a Internet, tot i que també es dona una extensió dels horitzons d'allò que considerem «camp» que requereix, entre altres coses, un encreuament amb la realitat presencial (Hine, 2004). A més, encara que es pot participar de converses, les situacions de comunicació no es poden observar d'igual manera per manca d'accés al marc físic i perden veracitat (Dalsgaard, 2016). En qualsevol cas, els horitzons d'un barri s'eixamplen de manera que es fa necessari anar a la xarxa per fer-se una idea de la riquesa de formes d'imaginar-lo.

4. EN FI, CLAUS PER COMPRENDRE ELS MONS CONTEMPORANIS

Comprendre les etnicitats i les sociabilitats des de l'enfocament etnogràfic, en un lloc particular com els Orriols, contribueix a la comprensió dels mons contemporanis. Allà i arreu, les etnicitats poden comportar un caràcter ancestral recolzat sobre sociabilitats que no són alienes al poder sobre les pràctiques i les representacions socials per part de qui es relaciona des de certa posició. A més, les sociabilitats (i amb elles, la possibilitat d'incorporar a altri i els límits interètnics) són enteses de diferent manera, en termes tradicionals. Per altra banda, hem vist que les etnicitats comporten construccions d'autenticitat especialment potenciades a través del mercat i del consum, que d'alguna manera les materialitzen proporcionant atribucions de valor a l'etnicitat mateixa. I això és així, tot i que puga semblar paradoxal vincular el consum amb el reforç de l'autenticitat de les identitats.

Amb tot, el lloc particular no està tancat ni clarament delimitat, com a exponent del potencial d'interconnexió de mons contemporanis. D'una banda, les connexions transnacionals enllacen llocs i generen diàspores de manera que la diversitat ètnica es veu refermada amb lleialtats i relacions transterritorials que comparteixen persones que migren entre diversos territoris i altres que hi romanen. D'una altra banda, Internet amplifica els àmbits de relació en què es poden projectar el caràcter ancestral i les construccions d'autenticitat vinculades a les identitats i estén les capacitats de connexió transnacional.

Amb tot, cal redefinir la relació entre etnografia i llocs per caminar envers una pràctica etnogràfica centrada en contextos. Els subjectes contemporanis construïm els nostres mons combinant en la nostra experiència i trajectòria llocs, no llocs i fluxos, i per comprendre aquesta experiència etnogràficament cal aplicar una perspectiva multisituada (Marcus, 1995) o una etnografia mòbil (Salazar, Elliot i Norum, 2017) i pràctiques de netnografia (Fresno, 2011). Es tracta d'abastar diferents marcs locals que constitueixen el context de pràctiques, seguint les trajectòries i els projectes dels subjectes, i els processos que experimenten. I tot plegat sense oblidar dinàmiques de poder i accions institucionals, interaccions i

posicions socials i valors, coneixements i creences culturals que fonamenten la construcció dels límits de mons concrets compartits i les dinàmiques d'inclusió i d'exclusió que en condicionen la participació.

En definitiva, la comprensió dels mons contemporanis —dels marcs plurals de significats de l'experiència humana, entrelaçats i situats simultàniament en diferents llocs— és més possible si comprenem les etnicitats i les sociabilitats a través de l'enfocament etnogràfic a contextos locals com els Orriols. I ho serà més encara amb la consideració de les mobilitats, les connexions transnacionals i els entorns virtuals característics del nostre temps, que és convenient incorporar al treball etnogràfic.

BIBLIOGRAFIA

- AGIER, Michel (2000). «La antropología de las identidades en las tensiones contemporáneas». *Revista Colombiana de Antropología*, vol. 36, p. 6-19.
- APPADURAI, Arjun (ed.) (2001). *La modernidad desbordada*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- ARJONA, Ángeles (2006). *Los colores del escaparate: Emprendedores inmigrados en Almería*. Barcelona: Icaria.
- AUGÉ, Marc (1993). *Los no lugares: Espacios del anonimato*. Barcelona: Gedisa.
- (2006). *Hacia una antropología de los mundos contemporáneos*. Barcelona: Gedisa.
- AYDAR, Zeynep (2018). «Digitalization of long distance nationalism, diaspora and their on-line political participation via Internet». *Migration and Diasporas: An Interdisciplinary Journal*, vol. 1, núm. 1, p. 38-57.
- BALDASSAR, Loretta (2008). «Missing kin and longing to be together: Emotions and the construction of co-presence in transnational relationships». *Journal of Intercultural Studies*, vol. 29, núm. 3, p. 247-266.
- BARTH, Fredrik (1976). «Introducción». A: *Los grupos étnicos y sus fronteras*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- BEHAR, Ruth; GORDON, Deborah (ed.) (1995). *Women writing culture*. Berkeley: University of California Press.
- BOLTANSKI, Luc; CHIAPELLO, Ève (2002). *El nuevo espíritu del capitalismo*. Madrid: Akal.
- BRUBAKER, Rogers (2002). «Ethnicity without groups». *European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie*, vol. 43, núm. 2, p. 163-189.
- CALVO CALVO, Lluís (1997). *Historia de la antropología en Cataluña*. Madrid: CSIC.
- COMAROFF, John; COMAROFF, Jean (2011). *Etnicidad S. A*. Buenos Aires: Katz.

- COMAS D'ARGEMIR, Dolors (2016). «La pertinència i la nació. Metàfores genealògiques i naturalistes». A: MÁRMOL, Camila del [et al.] (ed.). *Compromisos etnográficos: Un homenaje a Joan Frigolé*. Barcelona: Publicacions de la UB.
- CUCÓ GINER, Josepa (2004). *Antropología urbana*. Barcelona: Ariel.
- (2019). *Els folkloristes valencians: Paradoxes, tòpics i realitats*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- DALSGAARD, Steffen (2016). «The ethnographic use of Facebook in everyday life». *Anthropological Forum*, vol. 26, núm. 1, p. 96-114.
- DÍAZ DE RADA, Ángel (2019). *Discursos del ethnos: Una etnografía incompleta sobre procesos étnicos y etnopolíticos en el Ártico europeo*. Madrid: Publicaciones de la UNED.
- ERIKSEN, Thomas Hylland (1993). *Ethnicity and nationalism*. Londres: Pluto Press.
- (2004). *What is anthropology?* Londres: Pluto Press.
- FRANQUESA, Jaume (2017). «El compromiso antropológico a partir del Segundo Milagro español: desmitificar lo real y rescatar lo posible». A: VICENTE, Teresa [et al.] (ed.). *Antropologías en transformación: Sentidos, compromisos y utopías*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- FRESNO, Miguel del (2011). *Netnografía*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- GARCÍA CASTAÑO, Javier; CARRASCO PONS, Sílvia (ed.) (2011). *Población inmigrante y escuela: Conocimientos y saberes de investigación*. Madrid: Ministerio de Educación.
- GEERTZ, Clifford (1973). *La interpretación de las culturas*. Barcelona: Gedisa.
- (1996 [1983]). *El antropólogo como autor*. Barcelona: Paidós.
- GLICK-SCHILLER, Nina; BASCH, Linda; BLANC-SZANTON, Cristina (ed.) (1992). *Towards a transnational perspective on migration: Race, class, ethnicity and nationalism reconsidered*. Nova York: New York Academy of Sciences.
- GOFMAN, Erving (1981 [1959]). *La presentación de la persona en la vida cotidiana*. Buenos Aires: Amorrortu.
- HALL, Stuart (2010). *Sin garantías: Trayectorias y problemáticas en estudios culturales*. Popayán: Envió.
- HINE, Cristine (2004). *Etnografía virtual*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- HSU, Wendy F. (2014). «Digital ethnography toward augmented empiricism: A new methodological framework». *Journal of Digital Humanities*, vol. 3, núm. 1, p. 43-64.
- JENKINS, Richard (1996). *Rethinking ethnicity: Arguments and explorations*. Londres: Sage.
- KOBELINSKY, Carolina (2017). «Instancias de devolución y potencial transformativo de la práctica antropológica». A: VICENTE, Teresa [et al.] (ed.). *Antropo-*

- logías en transformación: Sentidos, compromisos y utopías*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- LISCHETTI, Myrtha (1994). «La caracterización de la antropología como ciencia». A: *Antropología*. Buenos Aires: Eudeba, p. 11-66.
- MARCUS, George E. (1995). «Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography». *Annual Review of Anthropology*, vol. 24, p. 95-117.
- MARTÍNEZ MAURI, Mònica [et al.] (2017). «Etnicitat material: a la recerca d'expressions culturals tradicionals a Catalunya, Guna Yala, Guatemala i Senegal». *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 42, p. 186-201.
- MEAD, Margaret (1985 [1939]). *Sexo, adolescència i cultura en Samoa*. Barcelona: Planeta-Agostini.
- MENÉNDEZ, Eduardo (1968). *El modelo antropológico clásico*. Manuscrit inèdit. Buenos Aires.
- MONCUSÍ FERRÉ, Albert (2009). *Nuevos y viejos vecinos en dos barrios de Valencia: Russafa y Els Orriols*. València: Ajuntament de València.
- (2017). «Subjetividades y agencias que emergen en la periferia urbana». *Revista de Antropología Experimental* [en línia], núm. 17, p. 1-17. <<https://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/rae/article/view/2643/3051>> [Consulta: 8 juliol 2022].
- (2019). «El procés o l'Espanya inacabada». *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, vol. 23, núm. 2, p. 11-27.
- (2020). «De malestares, iniciatives i expectatives en barrios periféricos multi-culturales: reflexiones a partir del caso de Els Orriols (Valencia)». *Cuadernos Manuel Giménez Abad*, núm. 7, p. 51-69.
- MOORE, Henrietta (1999). «Anthropological theory at the turn of the century». A: *Anthropological theory today*. Oxford: Polity Press, p. 1-23.
- PRAT, Joan (1980). «Els estudis etnogràfics i etnològics a Catalunya». *Quaderns d'Antropologia*, vol. 30, núm. 1, p. 63-73.
- PUJADAS MUÑOZ, Joan Josep (1995). *Etnicidad: Identidad cultural de los pueblos*. Madrid: Eudema.
- RABINOW, Paul (2008). *On the anthropology of the contemporary*. Oxford: Oxford University Press.
- RAMIS PUIG-GROS, Andreu (2002). *El folklore i l'etnografia a les Balears: segles XIX i XX*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- RAULIN, Anne (2000). *L'éthnique est quotidien: Diasporas, marchés et cultures métropolitaines*. París: L'Harmattan.
- ROBERTSON, Roland (2000). «Globalización: tiempo-espacio y homogeneidad-heterogeneidad». *Zona Abierta*, núm. 92-93, p. 213-242.
- RODÓ ZÁRATE, Maria (2021). *Interseccionalidad: Desigualdades, lugares y emociones*. Barcelona: Bellaterra.

- SALAZAR, Noel; ELLIOT, Alice; NORUM, Roger (2017). «Studying mobilities. Theoretical notes and methodological queries». A: *Methodologies of mobility: Ethnography and experiment*. Oxford: Berghahn.
- SIMMEL, Georg (1986 [1908]). *Sociología: Estudios sobre las formas de socialización*. Madrid: Alianza.
- TARDUCCI, Mónica (2015). «Antes de Franz Boas: mujeres pioneras de la antropología norteamericana». *Runa*, vol. 36, núm. 2, p. 57-73.
- TORRES PÉREZ, Francisco (dir.) (2011). *La inserción de los inmigrantes: Luces y sombras de un proceso*. Madrid: Talasa.
- (2018). *Hacia una ciudad intercultural: El vecindario inmigrante en Valencia 2000-2016*. València: Ajuntament de València.
- WALLERSTEIN, Immanuel (1996). *Abrir las ciencias sociales*. Madrid: Siglo XXI.

Resposta de Josepa Cucó i Giner, vicepresidenta de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

Avui és un dia d'alegria i de celebració per a totes i tots nosaltres. Amb el seu discurs de recepció, l'Albert Moncusí Ferré, professor de la Universitat de València, entra per la porta gran de l'Institut d'Estudis Catalans en la seua Secció de Filosofia i Ciències Socials i dona públicament testimoni dels seus coneixements i *savoir faire* antropològics, uns sabers que a mi, com a padrina ritual que l'acompanya i li dona suport, em pertoca glossar.

En la meua intervenció, vull fer esment d'alguns dels trets principals de la seua vida acadèmica, sobre la qual planeja el seu tarannà participatiu i el seu compromís amb el nostre país i la nostra llengua. Permeteu-me, però, que comence amb una petita confiança, en la qual revele els inicis de la relació que mantinc des de fa més de vint-i-cinc anys amb el nostre protagonista. Tot i que fou alumne meu en el marc d'un Programa de Doctorat d'Antropologia Urbana de la Universitat Rovira i Virgili, la coneixença més propera i directa va tindre lloc en un segon moment, durant un viatge estiuenc que vaig fer a Puigcerdà convidada per Dolors Comas i Joan Josep Pujadas, amics i excel·lents antropòlegs de la Rovira que aleshores feien treball de camp per aquells paratges pirinencs junt amb un parell de joves col·laboradors que preparaven les seues respectives tesis. L'Albert Moncusí era un d'ells. Tots plegats compartírem casa i àpats i, sobretot, unes substancioses tertúlies en què, recorde, intercanviàrem experiències i succeïts etnogràfics. Poc de temps després, l'any 2000, l'Albert Moncusí obtingué una plaça de professor ajudant d'antropologia social a la Universitat de València, on ha treballat ininterrompudament des d'aleshores.

La seua tesi doctoral, llegida dos anys més tard, va suposar el punt de partida d'una línia principal de recerca que es perllonga fins avui i s'ocupa dels processos d'identificació col·lectiva i les relacions interètniques; en la seva tesi hi podem dis-

tingir dues orientacions destacades: la primera està vinculada a les identifications etnonacionals en zones de frontera i representa una continuïtat amb el seu treball doctoral a la comarca de la Cerdanya; la segona connecta amb les migracions i la convivència intercultural en àmbits urbans i s'obre a les sociabilitats migrants i les relacions transnacionals. Aquest darrer camp de recerca, junt amb un tercer enfocad en els processos de patrimonialització immaterial, sorgiren de la doble necessitat de reflexionar sobre processos centrals en les societats contemporànies, en l'àmbit general i en el de la societat valenciana en particular, i d'obrir-se a la col·laboració amb col·legues i grups de recerca de dins i de fora de la Universitat de València.

En clara continuïtat amb els traçats de recerca esmentats, l'etnicitat i la sociabilitat són els mots d'ordre sobre els quals versa la dissertació del professor Moncusí, uns mots que ell utilitza en plural, afaiçonant-los a partir de les maneres que tenim els i les antropòlogues d'obtindre informació. Em referisc evidentment a l'etnografia, un mètode polièdric i en mutació constant que va néixer fa ara més d'un segle, quan els clàssics de la disciplina recol·lectaven dades en entorns llunyans, sovint exòtics i colonitzats, que els esperonaren a obtindre informació de maneres novelles, fent de la necessitat virtut. Amb la mirada etnogràfica centrada en un barri perifèric de la ciutat de València, l'Albert Moncusí ens permet albirar l'esplèndida diversitat dels mons contemporanis, apropant-nos —i reproduueixo les seues paraules— a «les dinàmiques que ens fan tenir la sensació de ser a mons el caràcter propi dels quals compartim entre nosaltres i amb altres».

Els resultats de les investigacions del professor Moncusí han sigut força fructífers, com ho demostren les més de vuitanta publicacions a les quals se sumen nombrosos cursos, conferències, seminaris i ponències nacionals i internacionals. Entre les primeres destacaré uns quants llibres,¹ que exemplifiquen al meu entendre el gruix de la seua aportació científica i ens parlen, respectivament, de la contradictòria generació d'identitats en l'Europa actual, del caràcter pluricultural de molts barris de les nostres ciutats, de les transformacions d'aquestes ciutats sota l'impacte de la urbanització neoliberal o dels processos de construcció del patrimoni cultural en contextos de modernitat.

Dels cursos, seminaris i ponències voldria ressaltar tan sols l'anar i vindre perseverant de l'Albert Moncusí a centres i universitats d'arreu d'Europa i d'Amèrica,²

1. Em referisc a obres com *Fronteres, identitats nacionals i construcció europea. El cas de la Cerdanya* (2005, Afers i PUV); *Nuevos y viejos vecinos en dos barrios de Valencia* (2009, Ajuntament de València); *Barris i ciutats en clau pluricultural: construcció del conflicte, experiències veïnals i gestió institucional* (2018, Neopàtria); *La ciudad pervertida. Miradas sobre la Valencia global* (2013, Anthropos); *Metamorfosis urbanas. Ciudades españolas en la dinámica global* (2013, Icaria) o *La memoria construida. Patrimonio cultural y modernidad* (2009, Tirant lo Blanch).

2. La Universitat de Nevada a Reno, la Queen's University de Belfast, el Centre de Migracions, Política i Societat (COMPAS, Oxford), el Laboratoire d'Anthropologie Urbaine del IIAC-CNRS (Ivry-

entre els quals es compten el Centre de Migracions, Política i Societat (COMPAS, Oxford), la Universitat de París-Oest Nanterre La Défense (París X) o la Facultat Llatinoamericana de Ciències Socials (FLACSO, Equador). La seua notable activitat acadèmica s'estén encara a tres àmbits més: el de les revistes especialitzades, en què participa com a avaluador científic o membre de l'equip de redacció;³ el de l'avaluació experta per a institucions públiques,⁴ i, finalment, l'assumpció de diversos càrrecs de gestió i representació a la Universitat de València,⁵ unes tasques que culminen amb la de degà de la Facultat de Ciències Socials en l'actualitat.

Tot un conjunt de mèrits dins i fora del context acadèmic⁶ que, plegats, han fet Albert Moncusí mereixedor de ser elegit membre numerari de l'acadèmia més prestigiosa i de més antiguitat dels territoris de parla catalana, l'Institut d'Estudis Catalans. Felicitem-lo i felicitem-nos-en.

sur-Seine), la Universitat de París-Oest Nanterre La Défense o la Facultat Llatinoamericana de Ciències Socials (FLACSO, Equador).

3. Ha estat secretari de la revista *Arxius de Ciències Socials* i coordinador de *Culturas. Revista de Gestión Cultural*; membre del Comité Científic de la revista *RIEM (Revista Internacional de Estudios Migratorios)*, del Consell de Redacció de les revistes *Arxiu d'Etnografia de Catalunya* i *Debats. Revista de Cultura, Poder i Societat*. També ha participat com a avaluador en revistes especialitzades com *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, *Ankulegi*, *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, *Migraciones Internacionales* i *Urban Studies*.

4. Des de 2018 és avaluador expert d'expedients de propostes de declaració de béns patrimonials per a la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat Valenciana.

5. Secretari del Departament de Sociologia i Antropologia Social (2003-2006), president de la Comissió de Política Lingüística de la Facultat de Ciències Socials (2009-2011), director del Màster Oficial en Gestió Cultural (2009-2015), i vicedegà (2015-2018) i degà (2018 fins a l'actualitat) de la Facultat de Ciències Socials.

6. Més enllà del context acadèmic, ha participat i participa en entitats, tant ciutadanes com professionals, entre les quals Orriols Conviu, a València; l'Institut Tarragonès d'Antropologia (ITA) i l'Institut Català d'Antropologia (ICA), i l'Associació Valenciana d'Antropologia (AVA), l'associació AIBR (Antropólogos Iberoamericanos en Red) i l'EASA (European Association of Social Anthropologists).

